

Rond de Schutsboom

Periodieke uitgave van:
Heemkundige kring "De Vyer Heertganghen"

Jaargang: 26 nr. 2

Rond de Schutsboom

Periodiek van:

Heemkundige kring "De Vyer Heertganghen"

Redactie: Jan v. Eijck
Thijs Kemmeren
Piet Wiercx

Layout: Aschwin Wijdemans

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43
5051 PD Goirle
Tel: 013 - 534 89 72

Jaargang 26 nr.2

december 2006

pagina

Gomarius Mes en Jan van Besouw: twee markante overgrootvaders	2
Brabants bont 'ne boerezaddoek vol	10
Portret 204: Pater Concordius van Goirle (1901 – 1972)	12
Oproep voor informatie over "Gloeilampenfabriek Flora"	17
Uit het museum	18
Uit de oude Schoenendoos	23
Topniemen	24
Het joodse meisje Katie Cohen	26
De Tilburgseweg, slagader van Goirle – deel 3	27
Landverhuizers (4)	35
Kerstmis zal dit jaar anders zijn.	41

Gomarius Mes en Jan van Besouw: twee markante overgrootvaders

Virginie Mes

Inleiding

Tilburgseweg 71: een haast aan het oog onttrokken villa in het centrum van Goirle. In 1919 werd deze villa gebouwd door Jan Mes en Jo van Besouw. Tot hun dood in de 60-er jaren van de vorige eeuw woonden zij er, waarna de villa verkocht werd. Jan Mes en Jo van Besouw hadden beiden een markante vader. Over Jo's vader, Jan van Besouw, is veel bekend door de verschillende publikaties die over hem zijn verschenen. Jan's vader, Gomarius Mes, was echter tot voor kort een relatief onbekende. Dankzij de historicus Jan Aarts weten we steeds meer over het leven en werk van deze man. In dit artikel wil ik mijn beide overgrootvaders eens naast elkaar plaatsen. Behalve de familierelatie die ontstond door het huwelijk van hun zoon en dochter, zijn er meer parallellen te trekken.

Verloving

Op 5 oktober 1915 verloofden Jan Mes en Jo van Besouw zich. Zij hadden elkaar ontmoet op een reis naar Lourdes. Ter gelegenheid van de verloving schreef Gomarius Mes het volgende gedicht voor Jan van Besouw, die een dag ervoor, op 4 oktober, ook verjaarde.

Ondertrouwd :

Jan E. P. Mes

en

Jo E. M. van Besouw.

Wychen, }
Goirle, } 5 October 1915.

Huwelijksvoltrekking 26 October a.s. te Goirle.

Geen receptie.

Verlovingskaart van Jan Mes en Jo van Besouw

Een wever stond voor 't groot getouw,
 Hij wist niet, wat hij weven zou.
 Bij al zijn waken, al zijn droomen,
 Wou 't goed gedachte maar niet koomen.
 Zijn draaden, zachter nog van zij,
 't Ging al 't zoekend oog voorbij:
 Een groene schering, een gele d'inslag
 't Was enkel zachtheid; 't gaf geen uitslag.

Daar kwam uit vreemden verren land
 Een jonge banken-fabrikant.
 De stoomfiets zou 't gauw beduiên,
 Wat hij daar zocht in 't verre Zuiên.
 Toen keek de wever naar dit paar;
 't Was kloekheid hier en zachtheid daar.
 Nu wist de wever voor 't getouw,
 Wat hij met liefde weven zou.

Hij weev' nu krachtvol ongestoord
 Aan 't zachte tapijt der kindren voort.

G. x G. Mes
 (Gomarius en Geertruida Mes).

De jonge fabrikant waarover gesproken wordt in het gedicht is uiteraard Gomarius' zoon Jan Mes. Jan was in die tijd werkzaam in de schoolmeubelfabriek van zijn vader, geheten "Erven Kooymans-Mes". Jan Mes en Jo van Besouw trouwden op 26 oktober 1915 en gingen wonen in de villa gelegen naast het fabriekscomplex te Wijchen. In 1917 kwam Jan Mes naar Goirle op verzoek van zijn schoonvader Jan van Besouw om te werken in het familiebedrijf. De

Gemeente Goirle Provincie Noord-Brabant
 Op 25de October 1915 is het huwelijk voltrokken tusschen: —

Johannes Marinus Petrus Mes
 geboren te Wijchen den 17de November 1882
 zoon van Gomarus Emmanuël Mes
 en van Geertruij Kooymans
 weduwnaar van —

EN

Johanna Emilianna Maria van Besouw
 geboren te Goirle den 8de Januarij 1887
 dochter van Jan Baptist van Besouw
 en van Therubetta Maria Kooze
 weduwe van —

Geachte opzamen, geboorte, trouwen, overlijden, erfenis, etc.
Goirle, 26de Okt. 1915.

broer van Jan van Besouw, Piet, was uit de firma getreden en Jan van Besouw zocht naar een vervanger die bovendien ook zijn opvolger kon worden. Hij had immers uit zijn eerste huwelijk geen zonen. De verhuizing van Wijchen naar Goirle was voor Jo, die last had van heimwee, een zegening.

De levensloop van Gomarius Mes en Jan van Besouw

Gomarius Mes

Gomarius Emmanuel Mes werd geboren te 's-Heerenhoek op 25 december 1849. Aangezien hij met kerstmis ter wereld kwam werd Emmanuel zijn tweede doopnaam. 's-Heerenhoek was een Zeeuws, doch katholiek dorp. De kerk speelde een grote rol in Gomarius' leven: zijn vader was koster en organist, zijn stiefmoeder ex-huishoudster op de pastorie en hijzelf misdienaar. Nadat Gomarius eerst enige tijd kwekeling was ging hij vanaf 1870 in de handel, eerst als winkelbediende, later als handelsreiziger. Toen de firma waar hij voor werkte failliet ging besloot hij onderwijzer te worden. In 1873 ging hij werken bij een lagere school in Bussloo, in 1874 werd hij hulponderwijzer aan een katholieke jongensschool te Zwolle en in

De jonge Gomarius Mes

1877 werd hij uiteindelijk hoofdonderwijzer aan de Openbare Lagere School van Wijchen. Hij trok naar Wijchen, omdat zijn verloofde Geertruida Kooymans vlakbij haar geboortedorp Dreumel wilde wonen. Geertruida, ofwel Geertje, was de jongste zus van Cornelis Kooymans, het hoofd van de jongensschool in Zwolle waar Gomarius drie jaar had gewerkt. Ze trouwden in 1878 en kregen acht kinderen, drie jongens en vijf meisjes. Jan was de oudste zoon (geboren in 1882). Gomarius ontpopte zich in Wijchen als een veelzijdig man. Voor zijn lessen ontwikkelde hij zijn eigen (katholieke) lesmateriaal. Deze lesboekjes werden tot zijn dood herdrukt. Verder publiceerde hij regelmatig verhalen, gedichten, artikelen en streekhistorisch onderzoek in onder andere de *Katholieke Illustratie*. Zijn meesterwerk was het boek *De katholieke Pers van Nederland: 1853-1887*, een bibliografie over katholieke literatuur. Voor dit werk kreeg hij de pauselijke onderscheiding Pro Ecclesia et Pontifice. Behalve zelfgeschreven werk vertaalde hij ook werken uit het Duits, Frans en Italiaans van auteurs die zich opwierpen als voorvechters van de katholieke

kerk. Een van deze auteurs was Karl May. May was medewerker van de Duitse versie van de *Katholieke Illustratie*. In 1882 werd de eerste vertaling in het Nederlands van een verhaal van May in de *Katholieke Illustratie* gepubliceerd. Op dit moment is onderzoek gaande of deze vertaling van de hand van Gomarius Mes is, wat zou betekenen dat hij daarmee de eerste vertaler in het Nederlands van Karl May zou zijn.

Gomarius heeft daarna ook ander werk van May vertaald, zoals de bekende avonturenverhalen.

Behalve onder zijn eigen naam schreef en vertaalde Gomarius ook onder de pseudoniemen Jan de Zeeuw, Dr. A. de Witt (een verwijzing naar zijn grootmoeder) en Emmanuel. In 1893 begon Gomarius een verzendboekhandel annex uitgeverij. Behalve boeken verkocht hij ook devotionalia. Deze handel breidde zich uit met de vervaardiging van wandplaten, schoolbenodigdheden en zelfs schoolmeubelen.

De schoolmeubelfabriek N.V. Erven Kooymans-Mes

In 1909 werd de nieuwgebouwde fabriek betrokken waarin inmiddels ook de drie zonen Jan, Thé en Kees werkzaam waren.

Op 19 februari 1918 overleed Gomarius.

In september van dit jaar is mede door de inspanning van Jan Aarts het graf van Gomarius in Wijchen van ruimen gered en op de lijst van beschermde monumenten geplaatst.

De herinnering aan de onderwijzer, die onlosmakelijk met Wijchen verbonden is, leeft ook nog voort in de Gomarius Messtraat. De fabriek "Erven Kooymans-Mes" fuseerde in 1965 met zijn protestante tegenhanger "Ero" tot "Eromes" en is tot op de dag van vandaag in bedrijf in Wijchen.

De Gomarius Messtraat te Wijchen

Het graf van Gomarius Mes te Wijchen.

Jan Baptist Maria van Besouw

Jan Baptist Maria van Besouw werd geboren te Goirle op 4 oktober 1861. Na onderwijs te hebben genoten in Roermond werd hij vanaf 1876 in het bedrijf van zijn vader opgenomen, eerst in een weverij in Boxtel, later in de nieuwe fabriek aan de Kerkstraat in Goirle.

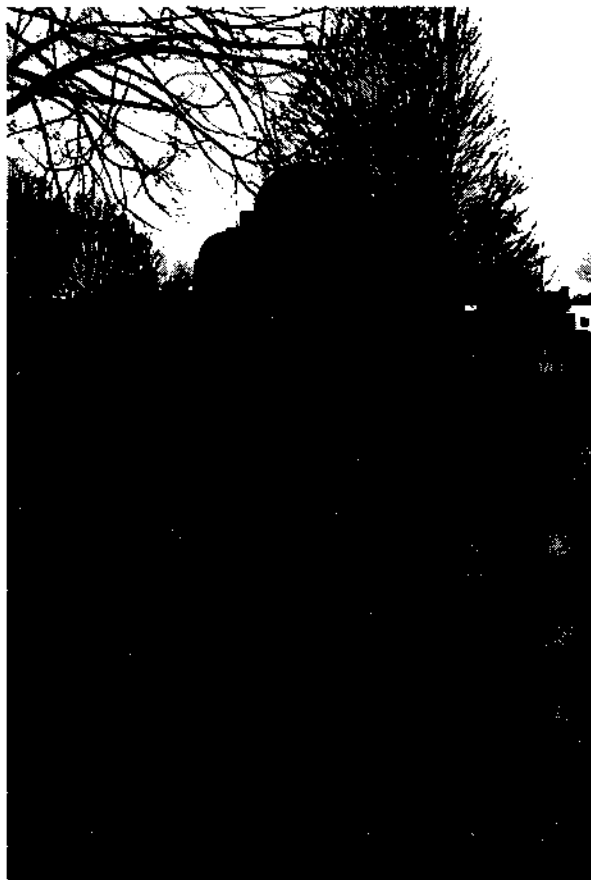
De jonge Jan van Besouw

Op 13 september 1886 trouwde Jan met Elisabeth van den Heuvel. Ze kregen vier kinderen, allen dochters. Jo van Besouw was de oudste dochter (geboren in 1889). Op 51-jarige leeftijd werd Jan weduwnaar. Na zeven jaar trouwde hij voor een tweede maal met Johanna Vromans, een dertig jaar jongere vrouw. Ze kregen vier kinderen, drie dochters en een zoon. In 1894 werd Jan samen met zijn broer Piet in de directie van Van Besouw opgenomen als voorbereiding op het vertrek van hun vader Gerard dat twee jaar later zou plaatsvinden.

Samen leidden ze het bedrijf totdat Piet in 1917 vertrok om een eigen firma op te richten. Piet kon zich niet verenigen met Jan zijn opvattingen. Jan van Besouw interesseerde zich namelijk voor de sociale problematiek die zich afspeelde rond 1900. In Frankrijk hield de Franse textielabrikant Léon Harmel zich bezig met het geestelijke en materiële welzijn van arbeiders. Deze visie inspireerde ook fabrikanten in Nederland, waaronder Jan van Besouw alsook de directeur van de BeetwortelenSuikerfabriek Jan Frederik Vlekke uit Oud-Gastel en de directeur van de Gist- en Spiritusfabriek Jacobus Cornelis van Marken uit Delft. Zij brachten de visie van Harmel in de praktijk. Zo richtte Jan in 1897 de Corporatie Rerum Novarum op. Dit was een organisatie waarin patroons, beampten en arbeiders uit het bedrijf van Van Besouw als gelijken werden gezien. Drie jaar later nam Jan het initiatief tot het oprichten van een vakbond. Niet alleen arbeiders van de firma Van Besouw werden lid, ook arbeiders van andere Goirlese textiel-fabrieken. In eigen fabriek stelde hij een fabrieksraad in. Jan van Besouw bleef directeur tot aan zijn dood. Hij overleed vrij plotseling op 26 augustus 1939. Ook Jan had, net als Gomarius Mes, de pauselijke onderscheiding Pro Ecclesia et Pontifice ontvangen.

De textielabriek N.V. Stoomweverijen Besouw

Het graf van Jan van Besouw te Goirle

Op dit moment wordt geijverd om zijn graf - in eigendom van de Stichting Begraafplaatsen Goirle op de monumentenlijst te plaatsen.

De drankbestrijding als parallel tussen Gomarius Mes en Jan van Besouw

Rond 1900 waren er in Nederland verschillende ontwikkelingen gaande die zowel Gomarius Mes als Jan van Besouw beïnvloedden. Enerzijds speelde zich een strijd af tussen de katholieken en de socialisten. Anderzijds was er binnen de katholieke kerk zelf ook een strijd gaande tussen progressieve en conservatieve stromingen. Tegen deze achtergrond duiken namen op als Alfons Ariëns of Herman Schaepman. Deze geestelijken waren actief voor de emancipatie van de arbeider en stredden tegen drankmisbruik en vóór vereniging van de arbeiders. Zowel Gomarius Mes als Jan van Besouw lieten zich inspireren door deze voorbeelden. Jan van Besouw meer vanwege het arbeidsaspect, Gomarius Mes vanwege het katholieke aspect.

Door met name Jan Alberdingk Thijm, zoon van Jozef Alberdingk Thijm werd de in beginsel aarzelende Gomarius Mes steeds meer de richting van de conservatieve katholieken ingestuurd. In 1894 gaf Gomarius een lezing in Amsterdam voor de anti-sociaaldemokratische vakbond voor katholiek treinpersoneel tegen het socialisme. Met Alfons Ariëns was Gomarius in contact over het oprichten van een soortgelijk tijdschrift als *De Katholieke Werkman* (orgaan van de georganiseerde arbeider) voor de Gelderse regio, waar hij zijn katholieke ideeën in kwijt kon. Hier is het echter nooit van gekomen. Gomarius' strijdbaarheid uitte zich ook in Wijchen zelf. Hij zette zich in voor de Nijmeegse katholieke drankbestrijders, waarbij zijn grote vriend en voormalig Wijchense huisarts Frans Banning ook betrokken was. Uit Gomarius' nalatenschap komt het volgende *Een lied voor 't Kruisverbond*, gericht tegen de sterke drank. Hij maakte twee versies van het lied, maar tot publicatie kwam het niet, omdat hij er waarschijnlijk niet tevreden over was.

Een lied voor 't Kruisverbond

Daar is een geest, die vloekt en tiert,
Die wagg'lend langs de straten zwiert;
Daar is een geest, die raast en scheldt,
Verbrast al 't zuurverdiende geld.

Refrein Dat 's sterke drank,
Die Satan zond,
Maar hem verstaat
Het Kruisverbond.

Dezelfde geest verhoopt het kleed,
Bedropt met stille traan en zweet,
Den ring van echteliefde en trouw
Der bleeke en weggeteerde vrouw.

Daar is een geest, die Grootva's kast
Jan d'ouden jood voor drank verpatst,
De veeren schudt uit Moeders bed
En meer nog – valsche namen zet.

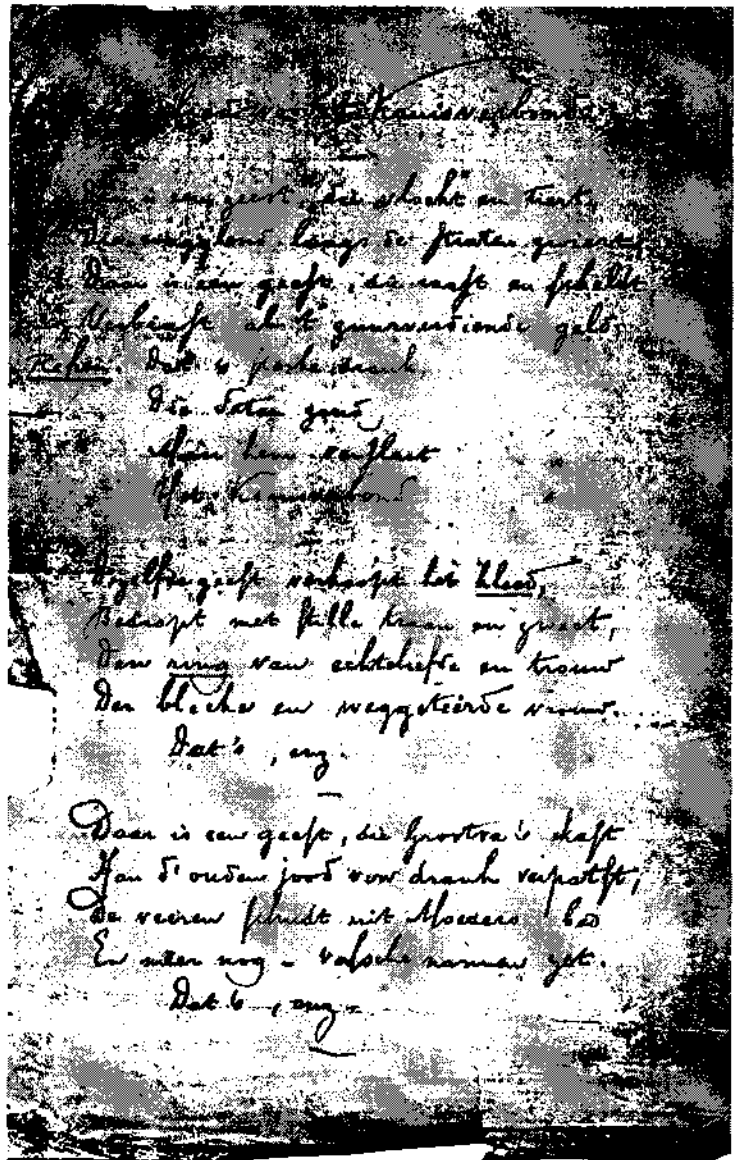
Deze geest vermoordt voor d'enkle pint
De schoone ziel van eigen kind,
Dat God hem schonk, in liefde groot,
Ter kweeking van een Hemelloot.

Hij is 't, die in den beker smoort;
Zijn eer en goeden naam vermoordt,
Het minlijk hart des vriends doorboort
En wagg'lend stort ter Hellepoort.

Wie man is in den Christenzin
Haal 't Kruisverbond zijn woning in,
En leve in liefde en hechte trouw
Met vriend en maag, en kind en vrouw.

Gomarius Mes
Wijchen, Oudjaarsdag 1895

In Wijchen was men waarschijnlijk niet zo gelukkig met de rol van Gomarius bij onder andere de drankbestrijding. De gemeenteraad van Wijchen verbood de activiteiten van de drankbestrijders om zo de inkomsten van de tapvergunningen veilig te stellen. Uiteindelijk kwam het tussen Gomarius en de burgemeester van Wijchen tot een conflict over het leerplan van het schooljaar 1896-1897, waarop Gomarius in 1897 werd overgeplaatst naar de nabijgelegen buurtschap Alverna. Gomarius ervoer dit als een degradatie. Hij liet zich echter niet uit het veld slaan en concentreerde zich op zijn in 1893 opgezette uitgeverij. Met zijn handelsgeest lukte het hem om de uitgeverij te ontwikkelen tot een heuse schoolmeubelfabriek, gevestigd te Wijchen. Hij schreef in zijn familiealbum de volgende tekst: "6 augustus 1909 stond de vlag op de fabriek te waaien, net twaalf jaar na onze verbanning uit het dorp". Ook in de schoolmeubelfabriek was de strijd tegen het alcoholisme voelbaar. De historicus Jan Aarts, die enkele oud-werknemers van de fabriek interviewde,

Deel van de originele tekst van een lied voor 't Kruisverbond, geschreven door Gomarius Mes (1895)

vernam dat de directie zelfs het gedrag van hun arbeiders op de kermis inspecteerde en antialcoholisme een standaardcriterium was bij sollicitaties.

Ook Jan van Besouw zette zich in voor de drankbestrijding, samen met de Tilburgse kapelaan Lambert Poell. Hij volgde het initiatief van Alfons Ariëns en de arts Frans Banning, die in 1895 een matigingsbond, ofwel Kruisverbond oprichtten in respectievelijk Enschede en Nijmegen. Het teken van deze bond was een kruis in een ring als symbool voor de kruistocht tegen de drank, met als band tussen de leden het geloof. In 1897 volgde de Goirlese bond, opgericht en voorgezeten door Jan van Besouw en zijn vrouw Elisabeth van den Heuvel was vele jaren voorzitter van de vrouwenafdeling. In november 1897 deed Jan van Besouw namens het Kruisverbond van Goirle het voorstel tot het houden van een nationaal katholiek drankbestrijderscongres. Het congres werd op 9 en 10 oktober 1898 gehouden in Utrecht. Alfons Ariëns deed op het congres het voorstel tot de oprichting van een centraal orgaan voor de katholieke drankbestrijding. Dit leidde tot de vereniging Sobriëtas, bestuurd door een raad van dertig leden, waaronder Jan van Besouw, Alfons Ariëns en Frans Banning, met als voorzitter Ruys de Beerenbrouck.

Na lezing van het onderzoek van de historicus Jan Aarts viel het mij op dat Gomarius Mes en Jan van Besouw in contact stonden met dezelfde personen, zoals Alfons Ariëns en Frans Banning. We weten dat er correspondentie tussen Jan van Besouw en Alfons Ariëns te vinden is in het archief van Alfons Ariëns bij het Katholiek Documentatie Centrum in Nijmegen. In de nalatenschap van Gomarius Mes zijn bovendien brieven gevonden van de hand van Herman Schaepman en Alfons Ariëns. Dit deed mij afvragen of Gomarius Mes en Jan van Besouw al met elkaar in contact stonden nog voordat hun zoon en dochter elkaar ontmoetten, zich verloofden en trouwden. Helaas heb ik tot op heden geen rechtstreekse correspondentie tussen mijn beide overgrootvaders gevonden. Ik hoop daar in de toekomst nog op te stuiten, want het zou interessant zijn over hun uitwisseling van ideeën over bijvoorbeeld de drankbestrijding te lezen.

N.B.: Tot maart 2007 is de tentoonstelling “Gomarius Mes, onderwijzer, schrijver en schoolmeubelfabrikant” te bezichtigen in het Nationaal Onderwijsmuseum te Rotterdam.

Bronnen:

Aarts, J.P.T.C., Gomarius Emmanuel Mes (1849-1918); een Wijchense schoolmeester en dichter in het Nederland van de verzuiling, in: *Bijdragen en Mededelingen, historisch Jaarboek voor Gelderland deel XCVI* 2005, Arnhem 2005, pp. 197-213;

Mes G., *Gedichten door Gomarius Mes; verzameld en uitgegeven bij het eeuwfeest van zijn geboortedag 1849 – 25 december - 1949, 25 december 1949*;

Mes, Th., *Geschiedenis van de N.V. Erven Kooijmans-Mes*, april 1950;

Ten Horn-van Nispen, L.C.W.J.M., *Jan B.M. van Besouw*, Tilburg 1971.

Mes, V., Gils, F. van, Gils, J. van, *Van Besouw - de ontknoping; Geschiedenis van een Goirles textielbedrijf, Goirle* 2005;

Afbeeldingen:

Alle getoonde afbeeldingen van foto's en archiefstukken komen uit het privé-archief van V. Mes, behalve de foto van het graf van Jan van Besouw (Wouter van Gils), de foto van het kantoor van Van Besouw (bedrijfsarchief Van Besouw) en het lied voor het Kruisverbond (Jan Aarts).

Verwijzingen:

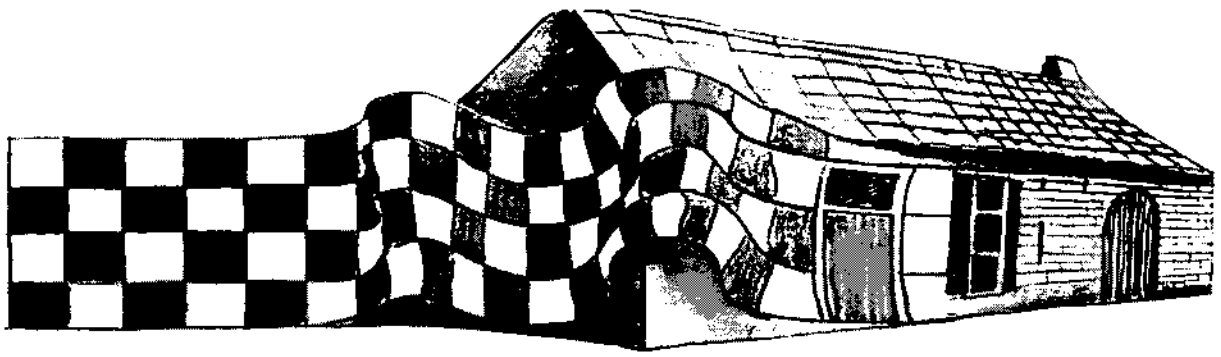
www.eromes.nl

www.besouw.nl

www.vanbesouw.nl

www.vriendenonderwijsmuseum.nl

www.onderwijsmuseum.nl

Brabants bont

Van mònd toe mònd

decèmber

Straole van et lèege licht strèeke
over berkenbôom en èeke.
Soms vloejt den einder dicht
dur et heijig wènterlicht.

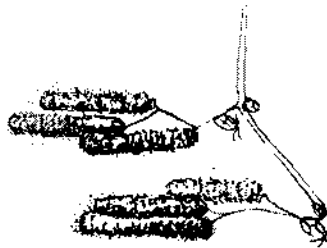
februari

Elze vol meej kattendèrtjes
en purperbrùine katjesknòppe:
belòfte van veul sijsjeszaod
in houtere èlzepròppe.

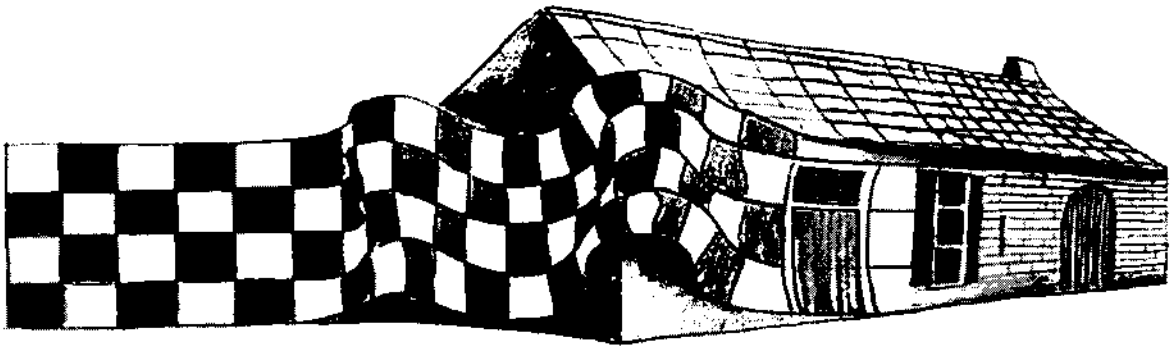
januari

in januari lènge de daoge
meej nen haoneschree per dag.
Den haozelèer begroet de zon
meej zen gèele frannievlag.

De vrienden van
Sint Hubèrtus
en de vrienden van
Sint Fransiskus
zèngin familie
van mekaar.

„TIS NIE TE GELEÛVE”,
PIIKLE DE PESTOOR,
„WESSE VENDAAG VANAAF
DE PIJKSTOEL DE MEENSE
AMMEL WYTHAAWE”.

'ne boerezaddoek vol

Gruts op et Gols

SNIPSNAPSNIJJER

libel, waterjuffer, glazenmaker

Kèkkis, wènnè schòone snipsnapsnijjer daaroover et waoter scheert.

Kijk eens, wat een mooie libel daarover het water vliegt.

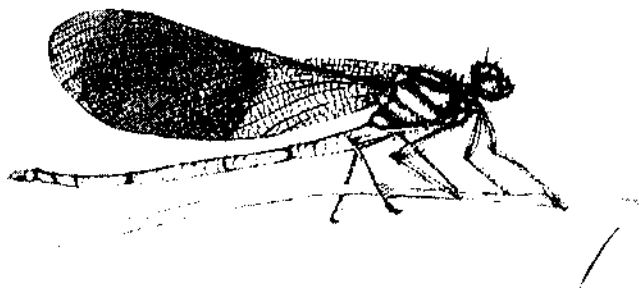
Staande op de brug over de Ley achter Het Huufke, mijn geboortehuis op Abcoven, zag ik beekjuffers op en neer dansen boven het wateroppervlak. Een teken dat het water van de Ley weer schoon genoemd mag worden.

Beekjuffers zijn libellen. Er vliegen in Nederland wel 70 soorten libellen rond. In ons dialect heten alle soorten libellen, zoals waterjuffers en glazenmakers, *snipsnapsnijjer*.

We kennen dit verschijnsel ook bij het benoemen van roeken, kauwen, raven en kraaien. Er zijn mensen die deze aparte soorten moeilijk herkennen en ze daarom gemakshalve allemaal kraaien noemen omdat deze vogels zwart zijn.

De snipsnapsnijjers zijn jachtvliegers die in de vlucht hun prooi vangen. De kleinere waterjuffers vangen kleine vliegjes en muggen. De grotere glazenmakers grijpen grotere prooien, zoals vlinders en ook wel kleinere libellen. Er zijn libellen die hun vleugels in rust nooit naar achteren vouwen maar altijd startklaar zijwaarts uitgestrekt houden. In hun vlucht kunnen ze haakse bochten slaan, vooruitschieten en achteruitvliegen om zo hun prooi te bemachtigen. Mannetjes zitten zonder ophouden achter de vrouwtjes aan, ook daarbij wringen de libellen zich in allerlei bochten.

De manier van vliegen van de libellen is waarschijnlijk de ontstaansbron van de naamgeving: *snipsnapsnijjer*. De naam snipsnapsnijjer is een prachtig woord. Het drukt op een plastische manier het zig-zag vliegen van de libellen uit. Een sprekende naam met de alliteratie van *snipsnapsnijjer*, die de soepelheid, het sierlijke en het gracieuze van het vliegen aangeeft. De alliteraties geven ook de scharniermomenten aan van de richtingveranderingen. Gelijk danseressen in zwierige en kleurrijke kledij zweven over het toneel, zo dansen en glijden libellen met hun prachtige kleuren door de lucht. *Snipsnapsnijjer* is een dialectwoord om te koesteren.

Goirles portret 205

Pater Concordius van Goirle (1901 – 1972)

Voor het eerst hoor ik de naam van pater Concordius als Piet Wiercx me vraagt om een portret te schrijven van deze kapucijn die in Goirle geboren is. Vervolgens kom ik aan de weet dat deze man een schrijver was, getuige het boek met als titel: De koorbanken der "St. Jan" – fotografisch gezien door Martien Coppens, met een verklarende beschrijving door P. Concordius van Goirle O.F.M. Cap. (Zuid-Nederl. Drukkerij, 's Hertogenbosch, 1945). Uit dat boek blijkt dat de man een brede cultuurhistorische kennis heeft en een vaardige pen. Dan word ik in contact gebracht met René Jacobs en Sjef Slaats die beiden het archief van de kapucijnen beheren. Als ik ten slotte een bezoek breng aan dat archief in het klooster aan de Van der Does de Willeboissingel 12 in Den Bosch en ontvangen word door Sjef Slaats (pater Gaudentius van Asten, 1924) gaat het snel bergopwaarts met de kennismaking. Zelf heeft hij in 1943 kennis gemaakt met pater Concordius. Aan de vooravond van Sjefs intreden gaf pater Concordius een retraite. Sjef beschrijft hem als vrij klein, lange baard, gewoon, sympathiek. Ik opper dat alle kapucijnen sympathiek zijn, maar dat wijst hij bedaard af: "we hebben ze in alle soorten". Hij legt me uit hoe het zit met de namen. Als je het kloosterkleed aannam, legde je de wereld en zelfs je eigen naam af. Je kreeg een nieuwe naam. Zo werd Petrus C.A.M. van de Pol bij zijn intrede bij de kapucijnen in het klooster in Tilburg Concordius. Omdat de namen na het overlijden van een naamdrager hergebruikt werden en over konden gaan op een nieuwe drager, werd als onderscheidend kenmerk de plaats van geboorte erbij gemeld: Concordius van Goirle. Sjef Slaats heeft nooit samen met pater Concordius in hetzelfde

Pater Concordius

klooster gewoond, maar dat neemt niet weg dat hij de huiselijke naam van pater Concordius niet zou kennen, kort en goed: Corrie. Na deze inleidende terreinverkenning onder het genot van een kopje koffie komt pater Sjef ter zake. Er is voor mij een mapje gereed gemaakt met pater Concordius' levensloop, de vindplaatsen in de periodieken van de kapucijnen waar melding wordt gemaakt van pater Concordius, een bibliografie, krantenknipsels bij jubilea, kopieën van een aantal fraaie foto's van pater Concordius als jonge kapucijn tot en met zijn sterfbed, de necrologie bij zijn overlijden en het laatste gedicht dat pater Concordius vlak voor zijn dood schreef. Al het materiaal is bijeen gezocht, het portret hoeft alleen nog maar geschreven te worden. Als ik met pater Sjef Slaats naar de verschillende ruimtes ga waarin de archieven opgeborgen zijn, wordt me duidelijk met hoeveel zorg en toewijding het verleden en de nagedachtenis van de minderbroeders gekoesterd wordt. Het is dus vrij eenvoudig om een levensloop te geven.

Ons portret is de zoon van Adrianus van de Pol en Wilhelmina Eijsermans. Petrus wordt geboren op 17 juni 1901. Op dezelfde dag wordt hij gedoopt in de kerk St. Jan Onthoofding. Wat Goirle betreft is dit zo'n beetje alle informatie die relevant geacht wordt. Ach, we kunnen het zelf wel invullen. Petrus Cornelis Aloysius Maria van de Pol werd geboren toen Jan Baptist Philipsen burgemeester van Goirle was, en Nicolaas Crefcoeur pastoor. Jan van Besouw was bezig Rerum Novarum te implementeren. Goirle had toen evenveel inwoners als Riel nu. Pietje van de Pol zal ongetwijfeld naar de Thomasschool zijn gegaan. Hij moet een uitblinker zijn geweest. Dit valt af te leiden uit het artikel in Groot Eindhoven van 16 oktober 1953 waarin gememoreerd wordt dat pater Concordius 25 jaar redacteur is van "Het VolkswEEKblad". Daar staat geschreven: "De jongen uit het lieflijke Brabantse dorpje Goirle (N.B.), die nog onder leiding van de bekende dr P.C. de Brouwer in Tilburg Grieks en Latijn studeerde, heeft zich in nog geen halve eeuw een goede naam verworven en zich een man getoond, met wien men graag samenwerkt. Dat komt door zijn beminnelijke omgang met anderen, zijn open oog en oor voor ideeën van derden en zijn enorme vitaliteit, welke door het kloosterleven niet aan waarde heeft ingeboet." Over die enorme vitaliteit is Groot Eindhoven wellicht niet goed ingelicht, en het is curieus te lezen dat Groot Eindhoven denkt dat het kloosterleven ten koste gaat van vitaliteit. Moet je eens zien hoe oud veel kloosterlingen worden! Maar misschien heeft de schrijver van het feestartikel inadequate voorstellingen van de schrale kost in de refter, of is er in die dagen de klad gekomen in de termijn en hebben de opbrengsten van de bedeltochten aan waarde ingeboet? Terug naar de levensloop.

Op 16 september 1919 (na het behalen van het diploma aan het Odulphuslyceum?) begint Piet van de Pol aan zijn noviciaat op de Korvelseweg, nu verder onder de naam Concordius. Op 17 september 1920 legt hij de eerste geloften af, drie jaar later doet hij de plechtige professie in Udenhout (Biezenmortel). In 1925 gaat hij naar Rome voor zijn theologische studie aan de Gregoriaanse Universiteit. Op 20 maart 1926 wordt hij te Rome priester gewijd. Op 7 mei 1927 breekt hij de studie af vanwege gezondheidsproblemen en keert hij terug naar Udenhout. Zijn zwakke gezondheid is een rode draad door zijn leven. Dat hij een pastoraat van de pen zou uitoefenen, geen missionaris werd, geen sjouwer of frontsoldaat, heeft daar zeker mee te maken. Volgen we hem naar de plaatsen waar hij gewoond heeft. In 1928 ging hij in Helmond wonen, in 1936 in 's-Hertogenbosch, in 1940 in Velp en weer in Udenhout. In 1945 in Eindhoven. In Helmond was hij rector van het Sint Antoniusgasthuis, in Den Bosch was hij dat bij de Broeders van Johannes de Deo, in Eindhoven bij de Clarissen. Intern bij de kapucijnen maakte hij zich nuttig als gardiaan, vicaris, biechtvader in de kloosterkerken en deed hij wat naar hem toegeschoven werd.

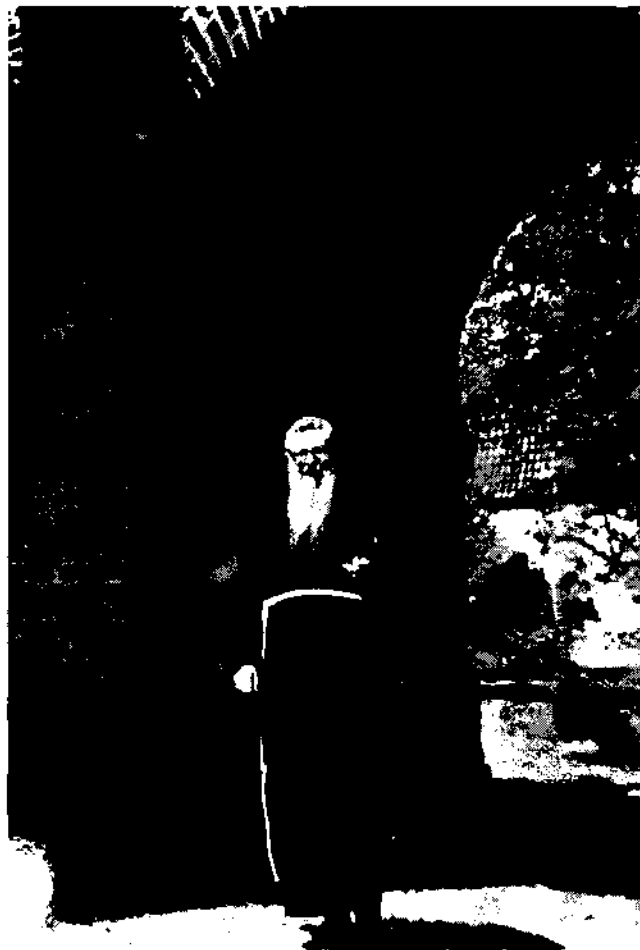

Al deze functies verenigde hij met zijn redactionele werkzaamheden, totdat hij in 1962 ernstig ziek werd (longproblemen). In 1967 werd hij opgenomen in het kloosterverpleeghuis in Nijmegen; vandaar werd hij overgebracht naar Oostenrijk te Grins (Tirol) en Zams en zijn laatste statie was het verpleeghuis te Solbad-Hall in 1968. Daar overleed hij op 21 januari 1972. Op 25 januari 1972 was voor hem de uitvaartdienst in de kloosterkerk van de kapucijnen in Innsbrück, op het kloosterkerkhof aldaar ligt deze zoon uit Goirle begraven.

Maar voor het zover was, heeft deze kleine, frêle, zwakke man een enorme publicitaire berg werk verzet. In 1928 werd hij als redacteur verbonden aan Het Zondagsblad van de uitgeverij Helmond. In 1929 werd hij redacteur van Christus Koning, een wekelijks verschijnend blad van de kapucijnen. In 1945 werd pater Concordius hoofdredacteur van het nieuwe weekblad Katholiek Volk, nadien Het Volksweekblad geheten. In 1960 werd de naam nog eens gewijzigd in Rotonde, medio 1963 werd het blad opgeheven. Ik heb een aantal titels genoteerd van stukjes in Rotonde 1962, het laatste jaar dat pater Concordius nog stevig de pen voerde: Kil nieuwjaar, Gebalde vuisten, Trouw nog eens over, De boze sterren, Knoeiboel, Mooi en lelijk wit, Vader heeft het moeilijk, Mismoedig weerpraatje. Zijn dat geen pakkende koppen, vermoed je daarachter niet een sprankelende geest? In d'n Brabander van 25 september 1953, bij het al eerder vermelde jubileum, schrijft dit weekblad: "Er zijn waarschijnlijk weinig (Zuid)Nederlanders die de naam "Het Volksweekblad" niet kennen en er zijn even zo weinig Eindhovenaren, die pater Concordius van Goirle OFM Cap. niet persoonlijk kennen of met zijn naam en werkzaamheden op de hoogte zijn." Als je deze sympathieke "bruine pater" met zijn lange baard al niet op een prettige manier bent tegengekomen, zegt de scribent, dan toch wel vanwege een polemiek in couranten en weekbladen als de meningen niet stroken. Het blad heeft het verder over het grote aanpassingsvermogen aan de gewijzigde tijdsomstandigheden; het typisch volkse blad van de paters kapucijnen breekt een lans voor de algemene moderne vorming op godsdienstig, cultureel, sociaal en politiek gebied. Het blad maakt ook melding van Concordius' grote belangstelling voor de film waarvan hij blijk geeft in attenderingen en recensies. Naast zijn schrijfwerk voor genoemde periodieken, deed Concordius de redactie van de Missiealmanak en de Borneo-Almanak van de kapucijnen. Last but not least: een priester-kapucijn is meestal ook een predikant. Deze veelschrijver heeft ook een mooie rij preken nagelaten, met liefde en zorg met de hand geschreven in schriftjes die netjes gearchiveerd zijn. Twee heb ik gelezen, want zo kun je een kijkje krijgen in de ziel van de man.

Op de 5e zondag na Pinksteren, 13 juli 1930 preekt hij in Helmond. Hij heeft het over de oproep van Jezus om niet te oordelen. Dan zegt hij: "Ik denk dat wij later op den oordeelsdag vreemd op zullen kijken, als wij mensen in de glorie zien, die hier op aarde met den vinger werden nagewezen, en anderen, die hier alom werden geacht, zullen verworpen zien". Mooi, dat konden de Helmondse spitsburgers in hun zak steken! Na de mis was er kennelijk een toewijding van een stel Helmondse jongelui aan de beginselen van de alcoholische soberheid. Anno 2006 zou dat ook geen slecht streven zijn. Er werd een blauwe vlag ingezegend en op een laatste velletje in het preekschriftje heeft Concordius genoteerd welke gedachte hij zou meegeven. Hij prijst onthouding van alcohol aan, maar vindt dat je er geen sport van moet maken, "zoals alles tegenwoordig tot een sport wordt gemaakt". Nee, volgens pater Concordius haalt ontzegging van alcohol pas wat uit als je het doet "uit liefde tot den Christus". We zitten in die dagen in wat later het rijke roomse leven is genoemd. In de preek op de zondag na Pinksteren 16 juni 1928 gaat het over de wonderbaarlijke visvangst. Hij staat stil bij het vers uit Lucas 5, 5: "Op uw woord zal ik het net uitwerpen". Concordius is vooral geraakt door Petrus' overgave aan dat woord van Jezus, zijn gewoon maar doen zoals hem gevraagd wordt zonder mitsen en maren. Zoiets moet ons ten voorbeeld strekken. De omstandigheden waarin je verkeert: geef je eraan over in het geloof dat de Heer het van je

vraagt. En dan zegt deze 27-jarige jonge kapucijn iets buitengewoon merkwaardigs: "Als we bijvoorbeeld ziek en zwak zijn, welke andere plicht hebben we dan om juist ziek en zwak te zijn?" Hij weet waarover hij het heeft; hij heeft immers zijn studie in Rome moeten afbreken wegens ziekte en zwakke gezondheid. Hij weet daar concordieus mee om te gaan, hij wordt niet chagrijnig of depressief. Dit heeft hij ook laten zien tijdens zijn vele jaren van ziekte. De laatste tien jaar van zijn leven hebben menselijkerwijs – zoals dat tegenwoordig gezegd wordt – "weinig kwaliteit" gehad, maar degenen die pater Concordius verzorgd hebben denken daar heel anders over. De gardiaan in Innsbrück zei het na zijn overlijden zo, beginnend met een woord van Concordius zelf: "Mein Krankenbett ist mein Opferaltar!" – mit erbaulicher Geduld, ohne je ein Wort der Klage, vollkommen ergeben in Gottes Willen, opferte P. Concordius seine völlige Hilflosigkeit in den vielen schmerzvollen Leidensjahren für Kirche und Orden. Als tiefgläubiger Priester und Ordensmann sah er im Leiden ein fruchtbares Apostolat. Sein heiliges Leben vollendete sich in Christus am 21. Jänner 1972.

Met humor heeft pater Concordius aan het eind van zijn leven een gedicht geschreven, waarin hij zijn leven met een kaars vergelijkt: "een doodgewone kaars uit blauw-papieren pak, kleurloos en koel, zoals een lijk, voor ze de kist dicht doen". Hij vindt: "Mijn kaars is wel wat scheef gebrand en rijkelijk afgedropen". Het slot citeer ik helemaal:

"Nu is ze bijna heel'maal opgeteerd
tot op een plumpe stomp na,
maar de vlam brandt groter.
Nooit brandt een kaarsevlam zo weeldrig hoog,
als vóór ze neerzinkt en in was verstikt.

't Was maar wat stearine, Heer, en rokend lemmet,
Maar 't was een kaars
hier op dit plekje voor U neergezet
En elke kaars is als een stom gebed.

Vóór nu mijn laatste vlam
in walmend was verrookt,
kunt Gij wellicht er and're aan ontsteken.
Dan blijft mijn vlam nog levend, zij 't gedooft ...
'k Heb niet vergeefs geloofd.

Petrus Cornelius Aloysius Maria van de Pol was een echte Goirlenaar wiens naam met eerbied vastgehouden dient te worden in het Heemgeschrift van Goirle, Rond de Schutsboom. Hij veranderde van naam toen hij kapucijn werd, minderbroeder, volgeling van Sint Franciscus. Een naam is een programma; het ziet er naar uit dat hij zijn naam Concordius waar gemaakt heeft: hij schreef, dichtte, schilderde; hij had belangstelling voor vele aspecten van de cultuur; hij was een pastor; hij leefde in vrede met zijn gebreken, zijn zwakke gezondheid en slopende ziekte. Dit alles wist hij tot een harmonieus geheel te maken: Concordius, een voorbeeldig mens.

Ben Loonen

Met dank aan René Jacobs en Sjef Slaats (pater Gaudentius van Asten) van het archief van de Minderbroeders – Kapucijnen in Den Bosch.

Oproep voor informatie over “Gloeilampenfabriek Flora”

Een gloeilampenfabriek in Goirle”? Ja zeker, deze fabriek heeft gestaan aan de huidige parkeerplaats achter het Grafische Bureau Goirle. De Goirlese voetbalclub “GSBW” is o.a. ontstaan uit deze fabriek.

De kleinzoon van een van de oprichters van Flora, Dhr. Jan Kloks, wil de geschiedenis van de gloeilampenfabriek vastleggen. Hij wil dit met behulp van enkelen de komende periode gaan doen. Hij heeft daarbij de hulp van de Heemkundige kring ingeroepen. De Heemkundige kring is daarom voorlopig de “thuisbasis” voor het “Flora” project.

Met deze oproep wil hij graag uw medewerking en waar mogelijk informatie om mee te helpen de geschiedenis van “Gloeilampen-fabriek Flora” te documenteren.

Hij beseft dat er nog weinig mensen in leven zullen zijn die de periode zelf hebben meegemaakt. Indien u nog iemand kent die bij Flora heeft gewerkt, dan zou hij graag met deze persoon in contact komen.

Misschien kent u via uw ouders, familie of bekenden nog verhalen uit die tijd. Ook die zou hij te zijner tijd graag horen. Andere bronnen van informatie zijn ongetwijfeld familiealbums of zelfs schoendozen met foto's ergens op de zolder. De foto's worden gescand en u krijgt ze onbeschadigd terug.

Informatie kunt u kwijt op de volgende manier:

via onze voorzitter Bernard Robben, tel. 013-5342756;

via onze archivaris Joseph Wijdemans, tel. 013-5348972 en elke zaterdag op ons Heemerf

tussen 10 en 12 uur of via ons e-mailadres: schutsboom@heemkundekring-goirle.nl;

en rechtstreeks naar Dhr. Jan Kloks: Hoeveveld 18, 6584 GG Molenhoek (bij Nijmegen),

tel: 024-3584601 of 06-22113038 en ook via zijn e-mail: J.Kloks@kpnplanet.nl

Wij stellen uw medewerking erg op prijs.

Namens de Heemkundige kring,

Joseph Wijdemans.

Voetbalploeg van de Gloeilampen fabriek Flora